

Quo vadis, teologijo?

SUZANA VULETIĆ

Atraktivnost teoloških studija?!

Uvijek se čini teškim odabrati temu uvodnika prema slobodnom nahodjenju. Nekada je to lakše, kada su članci tematski unificirani. No to već dugo nije prisutno u našem teološkom časopisu *Diacovensiji*. Analizirajući prethodne brojeve, uviđa se sve veća interdisciplinarnost objavljivanih naslova, pa se pronalaženje nekoga lajtmotiva, koji bi se okvirno protezao među redovima, čini još više nemogućom misijom.

Budući da odabir interpretiranja pojedinih naslova proizlazi iz onoga što snažno proživljavamo i često je odraz nekih naših nutarnjih preispitivanja, usuđujući se to poistovjetiti s glasovitom sintagmom *sveti nemir*, opredjelila sam se pisati o institucijskim inicijativama i perspektivama, kojima i ovaj teološki časopis duguje svoj izlazak. Odlučila sam se za izazovnu temu koja već duže vrijeme zahtijeva hrabro suočavanje s (ne)atraktivnosti teološkoga studija. Na to me izazvala činjenica da ne bismo trebali uzmicati od konfrontacija sa suvremenim (sub)kulturnim, duhovnim i obrazovnim izazovima, koji i za crkvene institucije podrazumijevaju procese promjena prema dalekovidnoj perspektivnoj (re)konfiguraciji za crkvene teološke studije.

Crkva je oduvijek bila inicijalni promotor integralnog odgoja i holističkoga obrazovanja, navještenja i poticanja na evanđeosko nasljedovanje, posebice u programima katoličkih škola, teoloških fakulteta i sveučilišta. Ustrajući u cjelovitom i evanđeoski nadahnutom odgoju, tu je evangelizacijsku misiju nastojala neumorno ostvarivati, neovisno o (neo)liberalnom vremenu, političkoj situaciji, sekularizacijskim tendencijama i ideološki destimulirajućim uvjetima.

S tom inkulturacijskom misijom Crkve, »koja je sva uložena u promicanje autentičnog i cjelovitog rasta, usko je povezan opsežan i višeobličan sustav crkvenih studija u dijalogu i razabiranju znakova vremena i različitih kulturnih izraza«. ¹ Međutim kako tomu izazovu odgovoriti u duhu vremena?

¹ Usp. PAPA FRANJO, *Apostolska konstitucija o crkvenim sveučilištima i fakultetima, Veritatis gaudium – radost istine*, (8. 12. 2017.), Zagreb, 2018., br.1.

»Kršćanski život, kako ga Crkva potiče i čuva, mora se oduprijeti svakom mogućem izvoru kontaminacije ili ograničenja njegove slobode. Ipak, u isto vrijeme ne samo da se mora prilagoditi oblicima mišljenja i življenja, pod uvjetom da takvi oblici nisu nespojivi s osnovnim načelima religije i moralnog učenja, već se mora nastojati približiti tim oblicima, nastojati ih oplemeniti, ohrabriti i posvetiti. A to od Crkve iziskuje kontinuirani proces samoispitivanja njezina vanjskog ponašanja. To je zapravo ono što današnje doba zahtijeva od Crkve s tolikom inzistiranošću i ozbiljnošću.«² Crkva ne može ostati ravnodušna ili nezahvaćena promjenama koje se događaju u svijetu oko nje. Stoga »antropološko-kulturna promjena, koja danas utječe na sve aspekte života, ne dopušta nam da se ograničimo na poslanje i prakse u pastoralnoj službi koje odražavaju oblike i modele iz prošlosti«.³

Toga je još proročki bila svjesna i Kongregacija za katolički odgoj kada je u svojoj viziji opstojnosti katoličkih obrazovnih institucija *Na pragu trećega tisućljeća* istaknula: »U specifičnijem području obrazovanja, obrazovne su se funkcije proširile, postale složenije i specijalizirane... Nove potrebe ojačale su zahtjev za novim sadržajima, novim vještinama i novim obrazovnim figurama, izvan tradicionalnih.«⁴ Na tom tragu i papa Franjo upozorava: »Epohalne promjene u sve više multietničkim i sve mobilnijim društvima sve su veći izazov za znanstvenu teologiju koja je važnija nego ikad. Unutar Crkve teolozi i teologinje su svojevrsni izviđači, objasnio je Papa. Oni imaju zadatak pronaći prave putove za inkulturaciju vjere«.⁵

S tom sviješću i evangelizacijskim poslanjem nastoje se revidirati i brojne instrukcije vezane za reforme crkvenih sveučilišta i fakulteta⁶ te se uspostavljaju i odgovarajuće agencije Svete stolice za vrjednovanje i promicanje kvalitete na crkvenim

² Usp. PAVAO VI., Enciklika kojim putovima katolička Crkva treba da izvršuje u naše doba svoju zadaću *Ecclesiam suam – Crkvu svoju*, (6. 8. 1964.), Zagreb, 1979., br. 44.; 48.

³ FRANJO, *Apostolic letter Summa Familiae Cura – instituting the Pontifical John Paul II Theological Institute for Matrimonial and Family Science*, (8. 9. 2017.), https://www.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20170908_summa-familiae-cura.html.

⁴ CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, *La scuola cattolica alle soglie del terzo millennio*, (28. 12. 1997.), br. 2. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccatheduc/documents/rc_con_ccatheduc_doc_27041998_school2000_it.html.

⁵ <https://ika.hkm.hr/novosti/papa-franjo-teologija-je-nezaobilazna-u-multikulturalnom-svijetu/> (11. 5. 2024.)

⁶ Od apostolske konstitucije pape Pija XI, *Deus scientiarum Dominus* (1931) i nadopunom normi, *Normae quaedam ad Constitutionem Apostolicam 'Deus scientiarum Dominus'*; potom *Stusiis academicus ecclesiasticis recognoscendam* (1968), Svete kongregacije za katolički odgoj; pa Deklaracije o kršćanskom odgoju – *Gravissimum educationis* (1965), Drugog vatikanskog sabora; preko konstitucije Ivana Pavla II., *Sapientia christiana* (1979), i Apostolskih konstitucija pape Franje o crkvenim sveučilištima i fakultetima *Veritatis gaudium* (2017) do nedavne *Predicate evangelium* (2022).

sveučilištima i fakultetima (kao što je referentna AVEPRO⁷), kojima se neprestano prati tradicija specifičnosti i održivosti teološkoga nauka, postupno se prilagođavajući novim metodičkim pristupima.

No krucijalan je upit može li se prevelikom društvenom, višekulturnom obrazovnom asimilacijom postupno izgubiti bit posebnosti teološkoga studija ili ga se može pokušati unaprijediti. Odgovor na to retoričko pitanje suočen je s brojnim intrigantnim izazovima.

Kompleksnost uvjetovanosti (de)motiviranosti

Iako je od moga teološkoga studija proteklo sad već dosta vremena, još se uvijek sjećam svakoga trenutka duhovnoga rasta u intelektualnoj spoznaji vjere, znanstvenih predavanja i evangelizacijskih poticaja pretočenih u životne lekcije, nadahnjujućih pristupa predavača, oštroumnih rasprava, ispita koji su se odvijali u ozračju respektabilne diskusije, zastupljenosti (izvan)nastavnih skupina, euforične angažiranosti u raznim humanitarnim projektima, podržanim volonterskim inicijativama, i cjelokupnoga entuzijazma koji je tadašnjim ozračjem vladao. Smatrala sam da je to najljepše zvanje, poziv i zanimanje, a ne samo profesija.

Gledajući upisne kvote studenata posljednjih godina, stječe se elegični dojam izgubljene nostalgije nekih ne baš tako davnih vremena i oslabljene motivacije za upis studija teologije diljem Lijepe Naše, ali i susjednim nam zemljama.⁸

⁷ AVEPRO surađuje sa svim čimbenicima odgovornima za napredak crkvenih sveučilišta i fakulteta: sa samim ustanovama, Kongregacijom za katolički odgoj, biskupskim konferencijama, svim regionalnim, nacionalnim i međunarodnim vlastima te svima koji djeluju u raznim biskupijama zemalja u kojima se nalaze crkvene akademske ustanove. Također organiziraju postupke vanjske evaluacije za pojedine akademske institucije. Agency for the Evaluation and Promotion of Quality in Ecclesiastical Universities and Faculties. <https://www.enqa.eu/membership-database/avepro-agency-for-the-evaluation-and-promotion-of-quality-in-ecclesiastical-faculties/>

⁸ Primjetan je značajan pad upisa studenata na svim srodnim nam teološkim studijima. Ova se statistička diminuiranost najpogubnija odrazila zatvaranjem Riječkog teološkog područnog studija, potičući strah i za opstojnost drugih.

Akademski godina	Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu	Katolički bogoslovni fakultet u Splitu	Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu	Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu	Teološki fakultet u Ljubljani
2019./2020.	9 + 13 (TKPCU – Odgovitelji u vjeri) ⁹	208	263	7	293
2020./2021.	13	170	241	10	273
2021./2022.	12	150	224	6	259
2022./2023.	11 + 19 (TKPCU – Odgovitelji u vjeri)	138	202	4	239
2023./2024.	7 + 32 (PSSPT) ¹⁰	113	195	6	300

- U tablicama se nalaze statistički prikazi sveukupno upisanih studenata na teološke studije (ustrojene na svim razinama: preddiplomskih, diplomskih, integriranih teoloških studija, dvopredmetnih teoloških programa i poslijediplomskih studija) koji se izvode u određenoj akademskoj godini na pojedinom fakultetu.

Problem je to koji se susreće i na ostalim sveučilišnim sastavnicama drugih znanstvenih disciplina, no ta već godinama prisutna, bolna deficitarnost motiviranosti za teološki studij trebala bi pogađati svakoga od nas ponaosob, u stalnim propitkivanjima. Kako se pred tehnološko-znanstvenim, društveno destimulirajućim tendencijama strateški izboriti za akademsko očuvanje osobitosti kršćanskoga obrazovanja? Kako pridobiti dovoljan broj kandidata za studij, čime ih motivirati, na koji način dodatno potaknuti njihov interes, gdje za njih stvoriti novi prostor potencijalnoga angažmana?

Je li pozicija katoličkih institucija neatraktivna zbog preferirajućih STEM područja ili nemotivirajuće promidžbe katoličkih učilišta? Je li uzrok svemu tomu prevelik medijski senzacionalizam ili premala autentičnosti Crkve? Krije li se razlog u zasićenosti potreba tržišta rada ili u neprepoznatim mogućnostima angažiranosti laika? Jesu li problemi depopulacijske naravi ili dislociranosti pojedinih studija?

Vjerujem da se kauzalni odgovori kriju disperzirani u svim segmentima.

⁹ Kratica TKPCU odgovitelji u vjeri podrazumijeva: Teološko-katehetski program cjeloživotnog učenja za odgajatelje u vjeri (rani i predškolski odgoj).

¹⁰ Kratica PSSPT podrazumijeva: Poslijediplomski specijalistički studij psihoterapije i teoterapije.

MEDIJSKA STIGMATIZACIJA

»U današnjem vremenu vjerodostojnost je postala 'skriveno blago' koje se teško pronalazi. Javni mediji razotkrivaju na svim društvenim poljima nevjerodostojnost i neautentičnost različitih društvenih institucija, interesnih skupina, političkih stranaka, javnih osoba i autoriteta. Ne čudi, stoga, što današnji skeptični naraštaji više nikomu ne vjeruju. Umjesto povjerenja u društvene institucije, širi se apatija, pragmatika, cinizam. Crkva kao povijesni fenomen u svijetu također doživljava rastuću krizu vjerodostojnosti.«¹¹

Negativnom publicitetu teologije, svakako, u velikoj mjeri doprinosi medijska stigmatizacija, agnostički novinari vodećih tiskovina i televizijskih postaja, koji raspršuju razne senzacionalizme, reflektirajući ih i na (de)motiviranost upisa studija teologije.

Svojom medijskom kampanjom precjenjuju strah od revizije/raskidanja Vatikan-
skih ugovora, pa samim time i zajamčenosti radnoga mjesta vjeroučitelja. U tom kontekstu želi se i školski vjeronauk podrediti ciljevima građanskoga odgoja ili ga se pokušava maknuti sa scene školskih programa prijedlozima alternativnih predmeta. Preispituju se financijske svote dodjeljivane Crkvi i razmatra se njihova šira socijalna prenamjena što bi se moglo negativno odraziti i na (su)financiranje teoloških studija. Pojedine se vjeroučitelje proglašava ekstremistima. Profesore teologije javno se vrijeđa. Rukovodeće se osobe znanosti proziva zbog lojalnosti Crkvi. Crkvenu hijerarhiju diskreditira se na svim mogućim razinama ...

Unatoč difamacijskom progonu medijskoga metastaziranja, crkvena apologetika izostaje. Vlada *zavjera šutnje*, smatrajući sukobljavanje nepotrebnim, pravnom zajamčenošću neovisnosti i slobode vjeroispovijesti, pa se još više širi dojam upitne teološke vjerodostojnosti.

AUTENTIČNOST CRKVENOGA SVJEDOČANSTVA

Crkva je autentična po samoj svojoj naravi ustanovljenja. I tu svetost ne može nitko, nikada i ničim zasjeniti. Ali kada namjeravamo analizirati crkvenu vjerodostojnost, svoj pogled usmjerujemo na kredibilitet svjedočanstva svih njezinih članova. I tako se nademo pred nezaobilaznom činjenicom da se na suvremenoj društvenoj sceni ulaže silan trud da se Crkvi ospori njezina autentičnost, da joj se dokaže raskorak između propovijedanja i svjedočenja. I ta kriza vjerodostojnosti pogađa sveukupno kršćanstvo, i službene predstavnike Crkve; kardinale, nadbiskupe, svećenstvo i ča-

¹¹ A. Domazet, Vjerodostojnost Crkve i kategorija svetosti, u: *Obnovljeni život* 69(2014.)4., 471–483., ovdje: 473.

sne sestre; i laike, ali i širu teološku akademsku zajednicu. Upravo njihovo ponašanje, u očima javnosti, čini Crkvu više ili manje vjerodostojnom.

Premda je u stanovitoj mjeri hipokrizija zahvatila sve pore društva i uvukla se u sve profesije, licemjerska neprikladnost posve se negativno odražava na lice Crkve, koja onda pobuđuje malodušnost i razočaranost njezinim teološkim vođama, što pojedincima može pružiti dostatan razlog za otklon od institucionalne Crkve.

Iako je neosporna tvrdnja da se suvremeno društvo, pa tako i sama Crkva, nalazi suočeno s relativizacijom kršćanskoga nauka i dekadencijom morala koji se odražavaju na posvemašnjem društvenom području, u teologiji tomu ne bi smjelo ni približno biti mjesta.

Na tom tragu, katolički aktivist Michael D. O'Brien govori da »Crkva krvari iz mnogih rana. Te su rane brojne i teške. To su rane koje su zadali mnogi članovi Crkve, svećenici i laici, koji su zaboravili – ili htjeli zaboraviti – tko su zapravo i tko je Crkva. To su rane Crkve koja uzdiše pod žestokim napadom bez presedana«. I njih su svjesni svi vjernici. Teolozi i oni bliži crkvenoj hijerarhiji još i više. Pa se posljedično sve češće uviđa određena ogorčenost mnogih crkvenih suradnika. Nažalost, toga nisu pošteđeni ni studenti teologije.

Izlazne apsolventske ankete studenata Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Đakovu pokazuju zabrinjavajuće tvrdnje da »studij u velikoj mjeri ne uspijeva ostvariti polazna očekivanja, određeni postotak studenata ne bi ponovno upisao isti studij, ne bi ga ni preporučili drugima, iskazuju nedovoljnu razinu kompetentnosti među profesorima, premalo konkretne životne sadržajnosti, previše teorijskih predmeta i premalo praktične nastave, pretrpanost aktivnosti i predmeta na 5. godini i najpogubnije od svih: nedostatak duhovnosti«. ¹² Vodeće nezadovoljstvo studenata jest nemogućnost automatskoga zaposlenja.

Problem je i u prolongaciji studija, koji ionako traje već pet godina. Srednja prosječna duljina studija za KBF u Đakovu iznosi 6,262 (6 godina i 3 mjeseca i 14 dana).

Ponekad dolazi i do gubitka već pripadajućih nam studenata za koje bi se razlog odustajanja mogao sagledavati u njihovoj neodmjerenoj motivaciji (posebice ako je riječ o životnom zvanju) ili se uzroci kriju u nekim drugim ideacijama koje ne ostvaruju realna postignuća. Trebalo bi ozbiljno poraditi i na strategiji sučeljavanja s visokim postotkom neuspješnoga i neučinkovitoga studiranja već ionako minor-noga broja polaznika, budući da bilježimo i znatan pad studenata koji ne uspijevaju svladati sve intelektualne zahtjevnosti studija, s obzirom na to da ne dolaze svi

¹² <https://www.djkb.unios.hr/hr/zadovoljstvo-studijem-i-studiranjem-kval>

pripremljeni iz klasičnih ili općih gimnazija. Ponekad je problem i u predavačima koji ne uzimaju dovoljno u obzir načelo zahtijevane prilagodbe i fleksibilnosti. Takvim studentima možda samo malo nedostaje individualnoga/mentorskoga rada i dodatne posvećenosti kako bi prevladali početne znanstvene poteškoće, koje su evidentnije u nižim akademskim godinama.

Velik problem za to uviđam i u raspršenosti pojedinih istodobno odgovornih funkcija na koje se stavljaju pojedine osobe koje, unatoč svoj dobroj volji i iznemoglosti do posljednjega atoma snage, ne uspijevaju provoditi sve nužno, u skladu s očekivanim. Ponekad je uzrok u svojevrsnoj *multitasking* »uvjetovanosti« s viših hijerarhijskih instancija, a nekad leži i u činjenici taštih aspiracija dokazivanja i (samo)ostvarenja, gdje se pojedinci tada više razdaju na drugim instancijama nego bi primarno trebalo pružati na matičnoj instituciji zaposlenja. No moram istaknuti i drugu stranu te iste medalje. U nekim slučajevima to isto načelo dvosjekloga mača može imati i pozitivan odraz primjene normi dobre stručne prakse koji se može usvojiti i primjenjivati te na taj način dodatno obogaćivati i profesionalno profilirati.

Ono što bih svakako istaknula kao jednoga od eventualnih krivaca neatraktivnosti studija teologije, a da leži izravno na srcu njezinih naučitelja, svakako je njihova pasivnost i indiferentizam. Svjedoci smo koliko se pojedine uprave sizifovski muče s motiviranošću pojedinaca da se uključe u pojedine odbore, povjerenstva, udruge, vijeća, sveučilišna tijela, znanstvene centre, pokrenu projekte, na temelju kojih bi bili i znanstveno i socijalno relevantniji u očima sveopće javnosti i time priskrbili veću zainteresiranost za pridruženje. Važno je istaknuti i da se inercijom cjelokupnoga kolektiva sve više širi opravdani nemir uzrokovan egzistencijalnom nesigurnošću zbog upitne dugoročne institucionalne održivosti i opstojnosti.

Na nekim je teološkim institucijama zavladala i nelagodna atmosfera kolegijalne nesnošljivosti, uzrokovane i stalnim mijenama unutarne politike i vodstva fakulteta, koji se na pojedinim institucijama klata u svojim kontradiktornim pristupima. Od potpune rezigniranosti do oportunističke borbe za vlašću u *igri prijestolja*. Od *diktature moći* do vodstvenoga indiferentizma *stečajne uprave*. Od *pozerskih vlasti* bez inicijativnih strategija do institucionalne privatizacije pomoću hijerarhijskih namještaljki. Što se u konačnici jako odražava na (ne)motiviranost kolektivne suradnje i angažman. Nije rijetkost i da se u kolektive infiltriraju osobe lošijih karakternih osobnosti i svojim *uvlačenjima* stvaraju klimu nesloge, ucjene i klevete, pa se stvaraju klanovi, lobiji, getoizacije, zavjere, i na fakultetu i u studentskom domu, samostanu, sjemeništu, župnim zajednicama... Ako se netko nastoji držati samo svog obima posla ne ulazeći u ičije rasprave te sačuvati neopredijeljenost i neutralnost, riskira da bude odbačen u svim planovima i aktivnostima. Sve to kreira loš

odraz i profesora i studenata teologije, istodobno narušavajući kredibilitet institucije.

Gubitku profesorske radne motivacije svakako doprinosi i smanjenost broja već upisanih studenata, što se u pojedinim slučajevima odražava kao nezainteresiranost za rad, nenužnost savjesnoga i odgovornoga prenošenja znanja, bilo da ga prenose institucijski profesori ili vanjski suradnici, ne razmišljajući da bi se takvim disciplin-skim pristupom i oni sami mogli brzo naći na tržištu rada.

TRŽIŠTE RADA

Područje humanističkih znanosti inficirano je logikom tržišta rada. »Riječ je o prodoru tržišnog, utilitarističkog načina razmišljanja u svijet odgoja i obrazovanja koje usmjeravaju odgojno-obrazovne procese na povećanje učinkovitosti i profitabilnosti. Nezadovoljne vanjskom učinkovitošću obrazovanja, međunarodne gospodarske i političke institucije i organizacije pokrenule su vanjska mjerenja i vrjednovanja obrazovanja kako bi ga usmjerile prema većoj učinkovitosti i usredotočenosti na društveno-politički i gospodarski poželjne ciljeve.«¹³

No može li se to očekivati i od humanističkih disciplina? Teološki odgoj ima svojih osobitosti u integralnoj formaciji. »Integralno oblikovanje čovjeka kao cilj obrazovanja uključuje razvoj svih sposobnosti učenika, njegovu pripremu za profesionalni život, formiranje njegova etičkoga i socijalnoga osjećaja, njegovu otvorenost prema transcendentnom i njegovo vjersko obrazovanje.«¹⁴ Temeljne premise vještina i kompetencija obrazovanja kotiraju u unaprjeđenju humanosti, plemenitosti, milosrđa i altruizma, koji odudaraju od sekularnih zahtjeva utilitarizma, pragmatizma i društvenoga konformizma.

Na tom tragu, uviđam i potencijalnu opasnost u stalnim prekrajanjima i mijenjanjima statuta, zahtijevanim prilagodbama raznim sekularnim strategijama, što sa sobom unosi i rizik od postupnoga gubitka teološke specifičnosti. Kurikulne reforme također su ostavile znatno oštećenje u tom segmentu izbacujući, smatram, neke fundamentalne teološke predmete (eshatologija, soteriologija, mariologija, pneumatologija, socijalna psihologija...) na račun veće slobode ponuđenih izbornih kolegija i seminara, koji se u pojedinim slučajevima ne doživljavaju ravnomjerno zahtjevnim, a još manje duhovno relevantnim.

¹³ A. T. FILIPOVIĆ, *U službi zrelosti vjere i rasta osoba. Katehetska i religijsko-pedagoška promišljanja u suvremenom kontekstu*, Zagreb, 2011., 71.

¹⁴ Usp. SACRA CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, *Il laico testimone cattolico della fede nella scuola*, (15. 10. 1982.), br. 17. http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccatheduc/documents/rc_con_ccatheduc_doc_19821015_lay-catholics_it.html.

Iako je hvalevrijedno sustavno praćenje (ne)zaposlenosti pojedinih disciplina, čini mi se da se ono previše negativno odražava za teološke studije. Nezaobilazna je činjenica da se upisne kvote svakoga studijskoga programa trebaju prilagoditi potrebama tržišta rada. No zašto se samo teolozima mikroskopski gleda na to, uz tolika druga zvanja i zanimanja čije brojke višestruko premašuju kvote zavoda za zapošljavanje?

Drugo mi se pitanje nameće iz perspektive kako je moguće da se na temelju pret hodnoga tako olako odričemo dodijeljene upisne kvote studenata ne razmišljajući da bi mogla doći opet neka bolja renesansna, upisna vremena, proširenjem kompetencija ili da ih sačuvamo za združene studijske programe.

A *propos* već samoga govora o tržištu rada, smatram da vlada jedna sasvim nerealna fobija dugoročne nezapošljivosti što se odražava i na (ne)atraktivnost studiranja. S vremena na vrijeme trebalo bi javno i otvoreno progovoriti o realnom stanju na tržištu rada za pojedina zasićena zanimanja u skladu s ažuriranim indikatorima kvartalnih izvješća Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje.¹⁵ Nije nedostatak studija ono što je nedostatak radnoga mjesta, a često dolazi do poistovjećivanja.

Unatoč toj dosadašnjoj, pomalo negativno impostiranoj dijagnozi, u nastavku uvodnika nastojat ću zaokrenuti pristup te prikazati moguća konstruktivna rješenja iz afirmativnih prilika. Za poticaj sam se poslužila konstatacijom uglednoga profesora sociologije Halíka, koji je neke pojedine slične situacije negativne društvene okolnosti uspio sagledati kroz prizmu potencijalnoga dobra rekavši: »Ne plašim se rupa koje su nakon ove ili one bure nastale na krovu Crkve. Sjećam se da sam upravo kroz te zjapeće otvore po prvi puta ugledao lice Božje.«¹⁶ U tom kontekstu, gledajmo i mi iz perspektive konstruktivne mogućnosti sintagme »ecclesia sempre reformanda«, nastojeći pronaći izlazak iz tih destimulirajućih, kompleksnih sekularno-sakralnih uvjetovanosti u kojima smo se našli.

SOS izlaz

U društveno destimulirajućim uvjetima u kojima se odvija suvremeno teološko obrazovanje nastojmo dijagnostički uvidjeti koje nam SWOT smjernice i preprjčke na tom SOS putu stoje da bismo se, zahvaljujući njihovoj analizi, mogli prema njima apologetski uvjerljivo postaviti i pokušati ih preobraziti sugestijom nekoliko ključnih naglasaka.

¹⁵ Prema podacima Zavoda za zapošljavanje za 2023. godinu, u Osječko-baranjskoj županiji bilježimo 14 nezaposlenih teologa od sveukupno 1042 na nacionalnoj razini. [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.djkbfn.unios.hr/docs/kvaliteta/Zaposljavanje.pdf](https://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.djkbfn.unios.hr/docs/kvaliteta/Zaposljavanje.pdf)

¹⁶ T. Halík, *Strpljenje s Bogom. Pripovijesti o Zakeju danas*, Sarajevo, 2015., 66.

1) *Prvi ključ: vjerodostojnost.* Prevladavanje toga izazova leži u tome da ostanemo ukorijenjeni u temeljnim vrijednostima koje definiraju identitet Crkve, nepokolebljivom predanošću, autentičnošću, transparentnošću i očuvanim integritetom, nepodilaženjem institucionalnim/sveučilišnim/političkim/društvenim lobijima.

Vjerodostojnost Crkve izgrađuje se svetošću života i autentičnim svjedočenjem svih njezinih članova. Papa Pavao VI. u tom kontekstu ističe: »Suvremeni čovjek radije sluša svjedoke nego učitelje, a ako sluša učitelje, to je zato što su oni svjedoci... To je dakle prvenstveno njezinim ponašanjem i njezinim životom. Crkva će evangelizirati svijet samo svojim živim svjedočanstvom vjernosti Gospodinu Isusu.«¹⁷

Duhovni autoritet mogu održati samo autentični svjedoci. Samo oni koji su u svom životu i svojoj prepoznatoj službi i životnom pozivu uspjeli oživotvoriti Isusova blaženstva bit će oduševljeni zagovaratelji i motivatori teološke vjerodostojnosti. Trebali bismo biti žarki *nasljedovatelji Krista*, ne po tituli, već životnoj opredijeljenosti. »Ono što se od nas traži nije u tolikoj mjeri da govorimo o Kristu, nego prije da dopustimo da on u nama živi, kako bi ga ljudi mogli naći tako što će prepoznati da on u nama živi.«¹⁸ A oni će svojim primjerom, oslanjajući se na darove Duha Svetoga i vodstvo Božje Providnosti, uspjeti ostvariti Božji naum s njihovim životnim pozivom, a napose oduševiti za nova zvanja.

I s tim stavom: ne bojmo se opstanka! Papa Franjo uputio nam je apel: »Nemojte se obeshrabriti pred poteškoćama odgojnoga izazova! Odgajanje nije zanat, nego stav, način postojanja. Odgojitelj [...] svojim riječima prenosi spoznaje i vrjednote, ali to će na učenicima ostaviti traga ako svoje riječi popratí svjedočanstvom i dosljednošću svoga života. Bez dosljednosti nije moguće odgajati.«¹⁹ Stoga je primarno potrebno *biti čovjek(!)*; dostojanstven u svom profesionalnom radu, transparentan u vjerničkom svjedočanstvu, savjestan u pristupu, odgovoran u poslovanju ... i s ponosom uistinu ugledno davati sve od sebe.

2) *Drugi ključ: očuvanje teološke posebnosti.* Unatoč novim propagiranim pedagoškim modelima koji se usredotočuju na puko zadovoljenje osposobljavanja za potrebe tržišta rada, u skladu s nekim utilitarističkim društvenim koncepcijama,

¹⁷ Papa Pavao VI., Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu *Evangelii Nuntiandi* – *Navještanje evanđelja* (8. 12. 1975.), Zagreb, 1986., br. 41.; 4.

¹⁸ J. H. Forest, *Living with Wisdom: A Life of Thomas Merton*, New York, 1991.

¹⁹ Usp. PAPA FRANCESCO, *Discorso del santo padre Francesco agli studenti delle scuole gestite dai gesuiti in Italia e Albania*, (7. 7. 2013.), http://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2013/june/documents/papa-francesco_20130607_scuole-gesuiti.html

nastojmo se svim silama izboriti za očuvanje teološke osobitosti s njezinim intencijama holističkoga, integralnoga odgoja.

»Iskusna u brizi za čovjeka, Crkva ima poslanje u izradi odgojno-obrazovnih programa koji odgovaraju današnjim izazovima. Njezina odgojno-obrazovna vizija u službi je ostvarivanja najviših ciljeva čovječanstva.«²⁰ Zbog toga čitava Crkva ima zadaću da pronicavo razmišlja i da se zauzima kako bi nova kultura, što se pojavljuje, u srži bila evangelizirana.²¹

Taj strateški smjer zahtijeva da trajno obnavljamo i pročišćujemo društvo: moralno, etički, duhovno; da ga pokušamo učiniti plemenitijim, humanijim i socijalno pravednijim. Za ostvarenje toga cilja potrebno nam je podržavati kontinuirano ulaganje u daljnji razvoj vlastitih ljudskih potencijala edukacijskim aktivnostima i dogradnjom stručno-znanstvene ekspertize kojima bi se uvele inovativne metode poučavanja za nastavno i nenastavno osoblje, koristeći se dostupnim znanstvenim fondovima i resursima.

Da bi teologija bila atraktivnija, nedostaje nam ponajprije društveno relevantnih projekata, kojima će i samo društvo naći priliku svoga ucjepljenja, a samim time i izbliza uvidjeti specifičnost teološkoga pristupa.

Bilo bi dobro i s vremena na vrijeme osvrnuti se na sjednicama fakultetskoga vijeća na konstruktivne kritike Jedinstvene sveučilišne ankete te SWOT izlazne ankete studenata te zajedničkim radom djelovati na uklanjanju iskazivanih nezadovoljstava.

3) *Treći ključ: partnerska umreženost.* Potrebna je jača sinergija Crkve s odgojno-obrazovnim politikama, i na nacionalnoj i na međunarodnoj razini.

Umjesto postojanja toliko disperziranih fakulteta bilo bi konstruktivno provesti otvoreni dijalog i iznalaženje kreativne mogućnosti međuinstitucijske suradnje i združenih studijskih programa. U tom smjeru može se posegnuti za revitalizacijom nekih iščeznutih instituta (kao što je u našem slučaju to bio Institut za brak) te njihovom agregacijom fakultetima. Ili pak inkorporacija više fakulteta u vidu jednoga združenoga studijskoga postdiplomskoga programa.

Prednosti pokretanja svakako trebamo usmjeriti socijalno vulnerabilnim skupinama, za koje ne manjka izvora sredstava i u fondovima Europske unije.

²⁰ KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ (ZA ODGOJNO OBRAZOVNE USTANOVE), *Odgajati za solidarni humanizam. Za izgradnju »civilizacije ljubavi« 50 godina nakon Populorum progressio*, (16. 4. 2017.), Zagreb, 2018., br.7.

²¹ Usp. IVAN PAVAO II., *Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu Familiaris consortio – Obiteljska zajednica* (22. 11. 1981.), Zagreb, 1997.², br. 8.

U tom kontekstu neizostavno je upozoriti i na potrebu jače promidžbe dolaznih mobilnosti u sklopu mogućnosti studiranja unutar mobilnih okvira ERASMUS programa, HORIZON-a 2020., EUROAXESS-a, CEEPUS-a, Jean Monnet aktivnosti, eTWINNING-a i ostalih kako bi se postigla međunarodna diseminacija inovativnih pedagoških modela studiranja na razini transnacionalnih aktivnosti osposobljavanja, poučavanja i učenja u sklopu partnerskih programa, ostvarenih bilateralnom i/ili višestranom suradnjom srodnih institucija.

I akreditacija koju provodi AVEPRO svakako bi uvelike doprinijela našoj međunarodnoj teološkoj prepoznatljivosti.

Dodatan bi se broj studenata mogao priključiti i iz dijaspore te time pokušati vratiti određeni broj iseljenika. U tom kontekstu trebalo bi povisiti kvote za upis Hrvata izvan Republike Hrvatske te olakšati i strancima (izvan EU-a) mogućnost redovitoga studija, ponudu određenih kolegija na stranom jeziku, možda i u sustavu sveučilišnih predmeta.

Svakako bi brojnosti pogodovala i mogućnost izvanrednoga studija teologije, uvođenje e-kolegija i studija na daljinu, na što AVEPRO još uvijek ne gleda blagonaklono.

Određena se motiviranost može postići i umreženošću s osječkom studentskom zajednicom *DUHOS* koja svoje povremene susrete može održavati i u Đakovu te ih se može uključivati i u povremene duhovne obnove zajedno s našim studentima ili zajednički zbližavati nekim predloženim mogućnostima volonterskoga rada, kao i uprisutnjenjem u neka gostujuća predavanja da se prevlada osjećaj marginalizacije i dislociranosti studenata.

4) *Četvrti ključ: prepoznavanje prednosti interdisciplinarnosti studija.* Čini mi se da poprilično ignoriramo tu svoju teološko-socijalnu specifičnost. Nedostaje nam potpora nadležnih za pregovore s ministarstvom u inicijativama širega društvenoga višedisciplinskoga/višemodalnoga uključivanja teologa u socijalno deficitarna zvanja: interdisciplinarni članovi palijativnoga tima, aktivni dionici u hospicijskim službama žalovanja; članovi bolničkih i bioetičkih povjerenstava; klinički konzultatori medicinskih intervencija; zastupnici socijalnih intermedijacija u kriznim timovima; članovi bračnih i obiteljskih savjetovališta; rad u centrima za podršku nerođenima; sudioništvo u programima skrbi osoba s invaliditetom; turistički vodiči crkvene baštine; geodeti sakralne arhitekture...

Za ostvarenje navedenoga potrebno je jasno definirati *Nacionalni kvalifikacijski okvir*²² za lepezu teoloških zvanja, a preduvjet tomu jest usklađeno poravnanje studijskih programa po pitanjima izlaznih kompetencija i vještina. Visoka su učilišta u

²² Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru, *Narodne novine*, 22/13.

RH dobila tešku zadaću razvoja *Registra HKO-a*²³ izradom prijedloga *standarda zanimanja* i *standarda kvalifikacija*, koje su, zasad, uspjele ostvariti samo rijetke struke. Među njima se nije još našla i teologija. Intenzivnijim angažmanom naših posrednika u Sektorskom vijeću uskladila bi se internacionalizacija za visoka učilišta u skladu s *Europskim kvalifikacijskim okvirom*, koji je zamišljen kao zajednički referentni okvir koji će pomoći državama članicama, obrazovnim ustanovama, poslodavcima i zainteresiranim pojedincima usporediti kvalifikacije stečene u različitim zemljama. Time bi i studij teologije dobio na većoj međunarodnoj važnosti i mogućoj umreženosti. Da bi se za to adekvatno pripremili, nužno je kreirati bolju predmetnu zacrtanost utemeljenosti ishoda učenja na osnovama Europskih standarda i smjernica za osiguravanje kvalitete na Europskom prostoru visokoga obrazovanja (ESG) te njihovu evaluaciju iz perspektive studenata *nakon* odslušnosti kolegija, a ne da ono ostane samo idealna zamišljenost zacrtana na papiru silabusa.

Već se duži niz godina na teološkim fakultetima uviđa i nezainteresiranost za pojedine izborne kolegije i ponuđene seminarske teme. Potrebna im je ozbiljna revizija koju bi proveli studenti i alumni, SWOT istraživanjem. Po tom pitanju nužno nam je mobilizirati i voditelje odsjeka na intenzivniji angažman da definiraju ishode učenja na razini katedri i odsjeka, da osmišljavaju i unaprjeđuju viziju i misiju Fakulteta te time inovacijski doprinose lakšem vodstvu upravi Fakulteta u animiranju novih polaznika po načelu atraktivnosti studija.

Bilo bi konstruktivno uvesti više tzv. »nastavnih baza« i terenske nastave na područnim terenima iz područja pojedinih predmeta (odlasci u karitativne i humanitarne ustanove, bračna i obiteljska savjetovališta, krizne intervencijske centre, hospicije, dnevne bolnice, domove za starije i nezbrinute, centre ovisnosti, Caritas, pučku kuhinju, vrtiće, uključiti se u volonterske baze udruga za pomoć osobama s razvojnim poteškoćama, sigurnih kuća i dnevnih boravaka nemoćnih osoba...) kako bi se doprinijelo dinamici studija, potaknuo volonterski angažman i uključivanje u skupine podrške.

5) *Peti ključ: promidžba*. Potrebna nam je jača medijska kampanja, uključenost promoviranja teološkoga studija, ne samo na sveučilišnoj smotri jednom godišnje, već stalnim animiranjem danima otvorenih vrata KBF-a/samostana/sjemeništa, odazivom na karijerni korzo, prezentiranjem na katoličkim susretima mladeži, zastupljenijom prisutnošću u okviru *Duhosa*, izlascima na *Unios* – sveučili-

²³ Pravilnik o Registru HKO-a (*Narodne novine*, 62/14) propisuje procedure i kriterije kojima se dokazuje kvaliteta i relevantnost studijskog programa. Završetkom studijskih programa upisanih u Registar HKO-a stjecati će se diplome s oznakama HKO-a i EQF-a, kvalitetnih kvalifikacija. *Standard zanimanja* sadrži kompetencije ključne za bavljenje određenom profesijom, a *standard kvalifikacije* ključne ishode učenja koje mora sadržavati svaki program koji vodi do te kvalifikacije.

lišni studentski radio, posjetima gospodarskim i turističkim sajmovima, izradom primamljivijih videoisječaka, osmišljavanjem promidžbenih brošura i promocijskih letaka, aktivnijom studentskom kampanjom na društvenim mrežama.

To zahtijeva angažman svih nas i nije samo zadatak na plećima povremenih uprava Fakulteta. Treba motivirajuće pokrenuti (pro)aktivnost cijeloga kolektiva kako bismo nadvladali sve negativnosti i ostvarili trijumf nade nad nedaćama.

U skladu s navedenim poticajima, smatram da bismo na taj sinergijski način uspjeli potaknuti interesantniji i primamljiviji razvoj daljnega sustava teologije u sklopu visokoga obrazovanja i znanosti, koji bi imao potencijal za pokretanje održivih promjena i adekvatnih inovacija kojima bismo uspjeli odgovoriti na šire socijalne i duhovne potrebe cjelokupnoga društva te si time osigurati i veću međunarodnu prepoznatljivost.

Jedino sintezom svih navedenih parametara uspjeh ćemo zajedno ostvariti teološki, pastoralni, intelektualni, a nadasve humanistički cilj u suvremenim okolnostima u kojima čitava Crkva, u težnji za perspektivnim katoličkim obrazovanjem, ima tešku zadaću da se na takav način zauzima za novu evangelizaciju kulture i očuvanje svoje osobitosti katoličkih institucija i odgojno-obrazovnih programa.

Svjedočeci praznini današnjih hodnika fakulteta teologije, asocira me na biblijski izvještaj stvaranja *tohu vabuhu*. Možda nam je uistinu bilo čak i nužno da se suočimo s cijelom ovom upitnom situacijom daljnje opstojnosti teoloških fakulteta, kako bismo bili prisiljeni zauzeti proaktivniji stav katarze, traženja koridora izlaska iz ovoga bermudskoga trokuta besciljnoga teološkoga lutanja od Scile do Haribde. Stoga se pokrenimo u smjeru nove renesansne epohe teološkoga humanizma. Sigurno ne može biti teže nego je našim katehetskim prethodnicima i Biskupskoj konferenciji bilo stvaranje preduvjeta pokretanja teoloških studija *ex nihilo*. Vrijeme je da se svi trgnemo i postavimo si jasnije *Quo vadis* navigacijske koordinate.

»Budimo dostojni poziva kojim smo pozvani!« (Ef 4, 1)